

The article examines the diversity of views on the phenomenon of neorealism in literature that emerged in the early of the 20th century. The author refers to the work of the period of origin of neorealism and modern scientific interpretations, pointing to the polemical and ambiguity of terminology definitions neorealism.

Key words: *neorealism, the method, the direction, flow, style system.*

УДК 811.512.161:81'2

Н.В. Сіленко, к. філол. н., доц.

Київський національний лінгвістичний університет, Київ

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТУРЕЦЬКИХ ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

У статті розглядається перекладацький аспект турецьких газетних текстів. Здійснюється аналіз класифікацій перекладацьких трансформацій і їх найбільш поширені види. Вивчаються можливі способи трансформації змісту лексичної одиниці, виразу, тексту під час перекладу турецькомовних публіцистичних текстів на українську мову.

Ключові слова: *газетно-публіцистичний текст, переклад, перекладацькі трансформації*

Постановка проблеми й завдань дослідження. У сучасному глобалізованому світі приділяється значна увага дослідженню східних мов, зокрема турецької мови. Пожвавлення ділової та політичної активності в нашій країні також вплинуло на підвищення інтересу до вивчення турецької мови, перекладацьких трансформацій під час перекладу турецькомовних різностильових текстів на українську мову.

Завдяки технологіям, які швидко розвиваються і є надзвичайно корисними для сучасної людини, доступ до інформації, як джерела пізнання світу, став надзвичайно простішим з появою періодичних видань та Інтернету. Публіцистика збагачує людину, як індивіда забезпечуючи тим самим інтелектуальний розвиток та розширення світогляду людини. Вище згаданий стиль мовлення охоплює абсолютно всі верстви населення і тим самим досить функціональним.

Публіцистичні тексти разом з тим що вони мають інформативну функцію, також певним чином впливають на читача, переконують у правильності певної ідеї, знання, тощо. Наявність досить великої кількості мовленнєвих елементів у публіцистичному стилі робить його як надзвичайно різноманітним, так водночас і досить складним з точки зору структури, побудови речень, наявності різноманітної термінологічної лексики. Наявність такої структури та різноманітних елементів є досить складною, з точки зору перекладу, адже в процесі перекладу перекладач змушений використовувати велику кількість перекладацьких трансформацій, щоб певним чином адаптувати певний текст до іншої мови та культури, в нашому випадку української мови.

© Н. В. Сіленко, 2014

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є друковані турецькі газетно-публіцистичні тексти. Предметом дослідження в пропонованій статті є аналіз перекладацьких трансформацій при перекладі турецькомовних текстів публіцистичного стилю на українську мову.

Мета дослідження. Мета представленої наукової статті – визначення перекладацьких трансформацій, їх особливостей при перекладі турецькомовних текстів.

Основні результати дослідження. Відомо, що з давніх часів переклад виконував найважливішу соціальну функцію. У процесі перекладу часто являється неможливим використати значення слів і висловів, які пропонуються в словнику, часто виникає потреба у відступі від системних еквівалентів, тобто в перекладацьких трансформаціях. Досягнення адекватності у перекладі пов'язане з умінням грамотно ідентифікувати перекладацьку проблему і застосувати перекладацькі трансформації.

У сучасній теорії перекладу не існує єдиної точки зору у визначенні таких понять, як прийом перекладу, спосіб перекладу (часто спостерігаємо словосполучення «прийоми та способи перекладу»), метод перекладу, стратегія перекладу, перекладацька трансформація, останнє з яких використовується в науковій (і не тільки) літературі найчастіше та вже має свій уточнений термін. Перекладацьку трансформацію усе ще продовжують ідентифікувати з прийомом перекладу, хоча із визначень зрозуміло, що ці терміни не є ідентичними.

Професор Л.Л. Нелюбін, вважає, що трансформація полягає у зміні формальних або семантичних компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, що має бути переданою [1: 230]. Прийомом перекладу є діяльність перекладача або конкретні операції, викликані труднощами, що виникли у процесі перекладу [1: 165].

У сучасній теорії перекладу ці базові визначення термінів уже потребують деяких уточнень. В історії перекладознавства термін “трансформація” зустрічається дуже рідко; у більшості випадків використовується поняття “відповідник”. Так, однією з перших є класифікація “закономірних відповідників”, запропонована Я.І. Рецкером, який розрізняє три групи закономірних відповідників: 1) еквіваленти – однозначні відповідники; 2) аналоги – відповідники, отримані за допомогою вибору одного із синонімів; 3) адекватні заміни – відповідники, вибрані, виходячи із цілого [2: 212]. Пізніше класифікація Я.І. Рецкера неодноразово уточнювалася самим науковцем, а також стала базою для подальших досліджень. Зокрема, в цілій низці робіт аналоги отримали назву варіантних відповідників, а адекватні заміни почали називатися трансформаціями.

Сам термін «трансформація» отримав ширше тлумачення, що призвело до його неоднозначного тлумачення і диференціації в класифікаціях відповідників. Так, Т.Р. Левицька та А.М. Фігерман поділяють усі відповідники на еквіваленти і трансформації. Вони вважають трансформації відповідниками, що з'являються в перекладі у випадку відсутності еквівалента та розмежовують їх на граматичні, лексичні та стилістичні [3: 4].

В.Н. Комісаров, з одного боку, тлумачить трансформацію як перетворення відрізки оригіналу у відрізок перекладу за певними правилами, тобто як процес. Разом з тим він називає трансформацію прийомом перекладу, тобто визнає за нею статус операційної одиниці цього процесу і поділяє ці прийоми на лексичні, граматичні та лексико-граматичні [4: 17].

Співвідносячи поняття трансформації з результатом перекладацької діяльності, Н.К. Гарбовський відзначає, що аналіз тексту перекладу як її результату у зіставленні із текстом оригіналу є єдиною об'єктивною можливістю осмислити трансформацію як процес

[5: 369]. Насправді процес трансформації протікає у свідомості перекладача непомітно. Побачити можна лише реальні тексти на початку (текст оригіналу) і в кінці (текст перекладу) цього процесу. Саме в цьому і полягає характер взаємозв'язку між трансформацією як процесом і трансформацією як результатом, тобто як відношенням між вихідним та цільовим текстами. Найціннішим висновком видатного теоретика перекладу є уточнення змісту терміну «трансформація» у теорії перекладу: трансформація у нього – це процес перетворення системи смислів вихідного мовленнєвого твору в систему смислів тексту перекладу. Результатом такого процесу, на думку автора, є відношення між системами смислів тексту оригіналу й тексту перекладу, яке може бути охарактеризоване як міжмовна асиметрія. Закріпивши термін «перекладацька трансформація» за процесом перетворення в перекладі системи смислів вихідного мовленнєвого твору в цілому, тобто надавши йому достатньо високого рівня абстракції, а також позначивши терміном «міжмовна асиметрія» відносини, що встановлюються між вихідним текстом як матеріалізованою системою смислів та текстом перекладу як матеріалізованною системою трансформаційних смислів, слід віднайти термін і для конкретних перекладацьких трансформуючих дій. Такі дії учений пропонує називати трансформаційними операціями [5: 371]. Із цим визначенням важко не погодитися, оскільки воно точніше передає суть дій перекладача з перетворення змісту тексту оригіналу у зміст тексту перекладу, розмежовуючи при цьому суміжні категорії перекладу, наприклад такі, як прийом перекладу, що часто уподібнюється перекладацьким трансформаціям.

Проблема перекладацьких трансформацій є однією з найактуальніших у сучасному перекладознавстві. Для того, щоб правильно відтворити зміст іншомовного тексту перекладачі вдаються до різноманітних трансформацій, які повністю або частково змінюють структуру речень оригіналу. Так, Я.І. Рецкер вважає трансформації прийомоми логічного мислення, які допомагають розкривати значення іншомовного слова в контексті і знайти йому український відповідник, який не збігається зі словником [2: 38].

На сьогодні існує безліч класифікацій перекладацьких трансформацій запропонованих різними авторами. Проблемою класифікації перекладацьких трансформацій займалися такі вчені як, А.М. Фітерман, Т.Р. Левицька, А.Д. Швейцер, Я.І. Рецкер, Р.К. Міньяр-Белоручев, В.Н. Комісаров, Л.С. Бархударов, В.С. Щетінкін та інші.

Два типи трансформацій виділяє Я.І. Рецкер: *граматичні* у вигляді заміни частин мови або членів речення, та *лексичні*, що полягають у конкретизації, узагальненні, диференціації значень, компенсації втрат, що виникають у процесі перекладу [2: 104].

Дещо інший поділ трансформацій пропонують А.М.Фітерман та Т.Р.Левицька. Вони виділяють *граматичні трансформації*, до яких відносяться такі прийоми: перестановки, вилучення і додавання, перебудову та заміну речень; *стилістичні трансформації*, які охоплюють синонімічні заміни та описовий переклад, компенсацію та інші види заміни; *лексичні трансформації*, що стосуються заміни і додавань, конкретизації і узагальнення речень [3: 57].

Р.К. Міньяр-Белоручев називає три види трансформацій: лексичні, граматичні, семантичні. До першого виду він відносить прийоми генералізації і конкретизації; до другого – пасивізації, заміну частин мови і членів речення, об'єднання пропозицій або їх членування; до третього – метафоричні, синонімічні, метафоричні заміни, логічний розвиток понять, антонімічний переклад і прийом компенсації [6: 389].

Концепція В.Н. Комісарова зводиться до таких видів трансформацій, як: лексична, граматична, комплексна. Говорячи про лексичні трансформації, він називає транслітерацію, перекладацьке транскрибування, калькування, деякі лексико-семантичні заміни. Наприклад, модуляцію, конкретизацію та генералізацію. Як граматичні трансформації вчений виділяє дослівний переклад (або синтаксичне уподібнення), граматичні заміни (заміни членів речення, форм слова, частин мови) і членування пропозиції. До комплексних трансформацій дослідник відносить експлікацію (по-іншому, описовий переклад), антонімічний переклад і компенсацію [4: 112].

Відомий лінгвіст Л.С. Бархударов називає чотири типи перетворень (трансформацій), що мають місце в ході роботи над перекладом: перестановки, заміни, опущення, додавання. Прийоми, використовувані при перестановці, – це зміна порядку розташування компонентів складного речення, а також зміна місця слів і словосполучень. До прийомів заміни Л.С.Бархударов відніс компенсацію, синтаксичні заміни в структурі складного речення, заміну частин мови, компонентів речення і словоформ, конкретизацію та генералізацію, членування і об'єднання пропозиції, заміну причини наслідком (і навпаки), антонімічний переклад [7: 45].

Л.К. Латишев виділяє шість типів перекладацьких перетворень: лексичні перетворення, до типу яких учений відносить заміни лексем синонімами, залежними від контексту; стилістичні перетворення, де відбувається трансформація стилістичного забарвлення слова, що піддається перекладу; морфологічні перетворення, до яких відноситься перетворення однієї частини мови в іншу або заміна її декількома частинами мови; синтаксичні перетворення, до яких дослідник відносить трансформацію синтаксичних конструкцій (слів, словосполучень і речень), зміна типу підрядних речень, зміна типу синтаксичного зв'язку, трансформацію пропозицій в словосполучення і перестановку придаткових частин у складнопідрядних і складносурядних реченнях; семантичні трансформації, які передбачають "смысловий розвиток" [8: 321]. У цю графу Л.К. Латишев вписує заміни деталей-ознак; трансформації змішаного виду – це конверсійна трансформація і антонімічний переклад.

Отже, ми можемо зробити висновок про те, що незважаючи на велику кількість класифікацій перекладацьких трансформацій запропонованих різними авторами, більшість лінгвістів погоджуються, що всі перекладацькі трансформації поділяються на лексичні, граматичні та змішані (або комплексні).

Одним із видів лексичної трансформації є антонімічний переклад, який передбачає заміну стверджувальної форми у вихідному турецькому газетному тексті на заперечну в українській мові чи навпаки і супроводжується заміщенням лексично одиниці турецької мови лексичною одиницею української мови із протилежним значенням: *Kısa sürede hızlı kilo vermenin sadece kilo kaybı değil sağlığınızda da kayıplar yaratabileceğini hep kendinize hatırlatın.* – 'Не забувайте, що швидка втрата ваги несе з собою не лише звільнення від зайвих кілограмів, а й може зашкодити вашому здоров'ю'. У першому реченні "*kendinize hatırlatın*" – "нагадуйте собі" вжито у стверджувальній формі, в той час як у перекладі була вжита заперечна форма "*не забувайте*". Така лексична трансформація була вжита з метою інтенсифікації уваги читача до змісту повідомлення, а в даному випадку для застереження людей із надлишковою вагою від швидкої втрати зайвих кілограмів. Інший приклад: *Konuşmayı yaran Recep Tayyip Erdoğan: "Yaptığımız reformlar bize iyi sonuçları*

vermedi." diye söyledi. – ‘У своїй промові Реджеп Тайїп Ердоган сказав:” Реформи, які ми провели принесли нам лише погані результати”. У даному прикладі ми спостерігаємо заміну прикметника з позитивним значенням *"iyi"* на негативне та заміну заперечної форми дієслова на стверджувальну.

Компенсація, що належить до лексичної трансформації перекладу – це спосіб перекладу, який полягає у тому, що елементи змісту, втрачені під час перекладу одиниці турецької мови, передаються в тексті перекладу за допомогою іншого мовного засобу. Компенсація використовується особливо часто там, де необхідно передати чисто внутрішньо-лінгвістичні значення, що характеризують ті або інші мовні особливості тексту оригіналу – діалектне забарвлення, індивідуальні особливості мови, каламбури тощо. Варто зазначити, що місце відтвореного елемента може відрізнятись в текстах турецькою та українською мовами. Таким чином, за допомогою даного способу перекладу “компенсується” втрачений зміст, а відповідно і зміст повідомлення в цілому відтворюється з більшою точністю. Наприклад: *Barzani 'nin özel olarak hazırladığı belirtilen altınların bir yüzünde Barzani 'nin ismi diğer yüzünde ise Kürtçe «Piroz be» yazısı yer alıyor.* – ‘На одній стороні золотих монет, які були спеціально виготовлені на замовлення Барзані було вигравіювано його ім’я, а з іншої напис “Вітаємо”. У даному прикладі використовується курдський діалект «Piroz be», який перекладається як “Вітаємо”. Інший приклад: *Bu yıl İstanbul müzik festivalinde beklediğimiz gibi hava çok eğlenceliydi her yerden **lingi lingi** müzik duyulurdu.* – ‘Цього року як ми і чекали атмосфера на Стамбульському фестивалі музики була досить весела звідусюди лунала *весела музика*’ [55]. Ми спостерігаємо використання діалекту “*lingi lingi*”, що перекладається як “*весела музика*”.

Порівняно з лексичними цей вид трансформації становить меншу складність для перекладача, однак має свою специфіку й вимагає певних засобів. Перетворення можуть поширюватися на будь-які граматичні форми, у тому числі і ті, які в інших контекстах можуть мати і пряму відповідність. При перекладі з турецької мови на українську досить часто трапляється невідповідність функцій дієслівних форм, іменних словосполучень та інших граматичних одиниць, що зумовлено як типологічними розбіжностями, так і розбіжностями в культурно-мовленневих традиціях відносно даного виду контексту. Наприклад, у традиціях турецьких кулінарних рецептів застосовується переважно імператив, як форма втілення кулінарної дії, тоді як в українській мові ту саму функцію виконує, як правило дієслівна форма третьої особи множини або безособова форма дієслова з формою третьої особи однини + зворотна частка *-ся*: *Ortadan biraz hafif hararetle fırında açık pembe **pişiriniz.*** – ‘**Випікають** у трохи менше від середнього розігрітій духовці до набуття світло рожевого кольору’. Цей тип перетворень належить до граматичних замін, які полягають у зміні характеру граматичної форми, якщо вихідна форма відсутня, або виконує інші функції.

Прийом опущення передбачає відмову від використання у тексті перекладу семантично переважаних лексем, значення яких, є неревалентними чи зрозумілими з контексту. Однією з причин використання цього прийому є необхідність компресії тексту. Саме тому перекладач повинен скорочувати загальний текст перекладу, випускаючи зайві елементи, де це можливо в межах мовних та стилістичних норм мови перекладу, а саме української мови.

Протилежним до прийому опущення є *прийом додавання*. Багато елементів тексту оригіналу мають імпліцитний характер, проте імпліцитне розуміння передбачає розуміння ре-

цептором загальноприйнятих способів організації інформації чи наявність "фонових" знань. Проте у рецептора перекладу немає інформації щодо семантичних особливостей турецьких газетних текстів, а отже для нього імпліцитне значення має бути пояснене перекладачем. Обираючи додатковий елемент перекладач повинен брати до уваги не лише семантику відповідної одиниці, а й правила сполучуваності в українській мові. Наприклад: *DSÖ'nün 1997 yılı verilerine göre dünya nüfüsünün % 25'nin VKİ'yi 30'dan fazla yani şişmandır.* – 'Згідно з даними ВОЗ (Всесвітня організація охорони здоров'я) за 1997 рік, показник ІМТ (індекс маси тіла) 25% всього населення планети перевищує 30, тобто є ознакою ожиріння'.

Приём перестановки дозволяє використовувати найближчі відповідники до оригіналу в іншому місці висловлювання. Цей прийом широко використовується при перекладі турецької публіцистики на українську мову. Головною причиною цього є відмінність синтаксичних систем турецької та української мов, а також правила сполучуваності в українській мові: *Söz konusu enzimin vücudtaki yağların enerjiye dönüşerek atılmasına karar verdiğini belirtildi.* – 'Було повідомлено, що цей фермент активізує процеси розщеплення жирів та перетворює їх на енергію'. У даному випадку слово "ензим" замінено на його відповідник, а саме "фермент", з метою уникнення тавтології в тексті перекладу. Варто зазначити, що в текстах турецьких газетних періодичних видань явище тавтології є загальноприйнятим і не вважається порушенням мовних норм. У той час як в українській мові, дублювання однакових слів без уточнення чи зміни змісту поняття є стильовою помилкою.

Отже, у процесі перекладу газетних текстів з турецької на українську мову використовується велика кількість перекладацьких трансформацій. Провідне місце серед них належить лексичним трансформаціям: транслітерації, антонімічному перекладу, компенсації, генералізації, конкретизації, калькуванню. На основі проведеного дослідження ми можемо зробити висновок, що в чистому вигляді дані типи перекладацьких трансформацій зустрічаються досить рідко, а тому у більшості випадків вони є перетворенням змішаного типу. Головним завданням професійного перекладача є перекласти не тільки формальні особливості мови оригіналу на мову перекладу, а й зберегти зміст самого повідомлення, який вкладений в текст оригіналу автором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь / Л.Л. Нелюбин – М. : Флинта: Наука, 2006. – 320 с.
2. Рецкер И.Я. Теория перевода и переводческая практика / И.Я. Рецкер – М. : Р.Валент, 2007. – 240 с.
3. Левицкая Т.Р. Теория и практика перевода с английского языка на русский / Т.Р. Левицкая, А.М. Фитерман – М. : Изд-во лит. на иностр. языках, 1963. – 264 с.
4. Комисаров В.Н. Теория перевода: Лингвистические аспекты / В.Н. Комисаров – М. : Высшая школа., 1990. – 227 с.
5. Гарбовский Н.К. Теория перевода / Н.К. Гарбовский – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2007. – 544 с.
6. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод / Р.К. Миньяр-Белоручев – М. : Воениздат, 1980. – 237 с.
7. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л.С. Бархударов. – М. : «Международ. отношения», 1975. – 240 с.

8. Латишев Л.К. Переклад: проблеми теорії, практики і методики викладання / Л.К. Латишев – Тернопіль : Просвітництво, 2008. – 72 с.

Стаття надійшла до редакції 20.08.14

Н.В. Силенко, к. филол. н., доц.

Киевский национальный лингвистический университет, Киев

**РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ПЕРЕВОДЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ
ПРИ ПЕРЕВОДЕ ТУРЕЦКИХ ГАЗЕТНО-ПУБЛИЦИСТИЧЕСКИХ
ТЕКСТОВ НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК**

В статье рассматривается переводческий аспект турецких газетных текстов. Осуществляется анализ классификаций переводческих трансформаций и их наиболее распространенные виды. Изучаются возможные способы трансформации содержания лексической единицы, выражения, текста во время перевода турецких публицистических текстов на украинский язык.

Ключевые слова: газетно-публицистический текст, перевод, переводческие трансформации.

N.V. Silenko, PhD, lecturer

Kyiv national linguistic university, Kyiv

**REPRESENTATION OF TRANSLATIONAL TRANSFORMATIONS
DURING TRANSLATION OF TURKISH MASS MEDIA
TEXTS INTO UKRAINIAN**

The article deals with the translation aspect of Turkish newspaper texts. The author considers possible ways of transforming the content of a lexical unit, an expression or a text during translation Turkish newspaper texts into Ukrainian.

Key words: newspaper and journalistic text, translation, translation transformation.